

'Jongeren zijn onze partners'

Scholing en voorlichting dé instrumenten tegen vrouwenbesnijdenis

Vrouwenbesnijdenis mag niet, maar sta een speldenprik of een sneetje in de clitoris toe. Die aanbeveling riep tien jaar geleden in brede kring verontwaardiging op. Totaal verbod plus voorlichting, is nu de lijn van het platform Aanpak Vrouwenbesnijdenis. Een langdurig gevecht tegen een weerbarstige praktijk.

Begin jaren negentig kwamen de eerste Somalische vluchtelingen naar Nederland. Het fenomeen vrouwenbesnijdenis reisde met hen mee. De toenmalige regering vroeg het Centrum Gezondheidszorg Vluchtelingen (cgv), de voorloper van Pharos, om advies: hoe om te gaan met de diepgewortelde culturele traditie om de maagdelijkheid van meisjes te bewaren door de uitwendige genitaliën geheel of gedeeltelijk weg te snijden? Na onderzoek luidden de aanbevelingen van het cg: licht de Somalische gemeenschap goed voor en richt een kennispunt voor hulpverleners in. Ook adviseerden de onderzoekers om de 'lichtste' vorm - een speldenprikje of klein sneetje in de voorhuid van de clitoris - te legaliseren, om erger te voorkomen en om niet helemaal vervreemd te raken van ouders die vastbesloten waren om hun dochter te laten besnijden. Vooral de laatste aanbeveling riep een storm van protest op. 'Misschien waren we naïef', blikt onderzoeker en huisarts Koos Bartels terug. 'Je denkt: jongetjes worden ook besneden; piercings zijn geaccepteerd, dan kan zo'n prikje ook geen kwaad.' De onderzoekers en het cgv waren geen voorstander van het open en laagdrempelig toestaan van vrouwenbesnijdenis.

Voorschrift

Een belangrijke reden die Somaliërs aanvoeren voor het besnijden van hun vrouwen, is dat de islam het zou voorschrijven. De koran zegt er echter niets over. Somaliërs vrezen ook voor de huwelijkskansen van niet-besneden dochters. Zahra Siad Naleie: 'Ze denken: wij wonen nu in de westerse wereld, maar als onze dochter teruggaat naar Somalië zonder besneden te zijn, vindt ze geen huwelijkspartner.' fsan en Pharos willen die gedachten middels trainingen en voorlichting weerleggen. Het grootste probleem is volgens de arts Twina Gormas, die de specialisatie gynaecologie volgt, dat het onderwerp taboe is. Het gaat immers om seksualiteit. 'Langzaam maar zeker komt daar verandering in. Ik ken Somalische meisjes die zich openlijk tegen vrouwenbesnijdenis uitspreken. Dat is een heel grote stap vooruit.' Internationaal lijkt 'de oorlog tegen vrouwenbesnijdenis' op meer aandacht te kunnen rekenen. Tijdens een driedaagse conferentie in Addis Abeba spraken Afrikaanse leiders zich begin februari openlijk uit tegen het gebruik. 'Dat was heel belangrijk', zegt Zahra Siad Naleie van de Federatie van Somalische Associaties in Nederland (fsan), die samen met Gerda Nienhuis, preventiefunctaris van Pharos, de conferentie bezocht. 'Zij hebben invloed. Veel Somaliërs denken dat het afkeuren van vrouwenbesnijdenis alleen iets is van blanke mensen.' Inmiddels is er ook een handvol resoluties. Zoals die van de Verenigde Naties over de uitbanning van geweld tegen vrouwen en vrouwenbesnijdenis. Een aantal landen - Zweden, Noorwegen, Groot-Brittannië - kent speciale wetgeving die genitale verminking strafbaar

stelt.

In Nederland zijn alle vormen van vrouwenbesnijdenis sinds 1993 verboden. Er is geen specifieke wetgeving, het verbod valt onder de algemene strafbepalingen over kindermishandeling. Of dat voldoende is, blijft onderwerp van discussie. De materie is te ingewikkeld om op te lossen met strengere wetgeving, vindt preventiefunctaris Marina Hendriks van Pharos. 'Het is goed dat er wetgeving is en het is goed om uit te dragen dat vrouwenbesnijdenis strafbaar is. We moeten waken voor symbolische wetgeving: we hebben het verboden en er is dús iets aan gedaan. Bovendien is in landen waar wel specifieke wetgeving bestaat, nog geen enkel geval voor de rechter gebracht.' Femke Halsema, fractieleider van GroenLinks, is evenmin voorstander van speciale wetgeving. 'We hebben geen wetgevings- maar een handhavingsprobleem. Meisjesbesnijdenis is kindermishandeling met blijvend letsel en daar staat twaalf jaar op. In Nederland worden er zo'n twintigduizend meisjes door bedreigd. Als eenzelfde aantal kinderen door hun vader van de trap dreigde te worden gegooid, had de regering al een grootscheeps preventieprogramma ingesteld. Wij pleiten voor een speciale officier van justitie die belast is met vervolging. Het besef moet groeien dat meisjesbesnijdenis verboden is. Veel Somaliërs weten dat niet.'

Onderzoek

Na de commotie over het onderzoek verslapt de maatschappelijke aandacht voor vrouwenbesnijdenis. Totdat in 1999 een Somalische moeder op de radio vertelde dat haar dochtertje tegen haar wil door familie in het buitenland was besneden. Pharos en fsan trokken aan de bel en stelden een projectplan op: Preventie Vrouwenbesnijdenis. Van Beleid naar Praktijk. Het hoofdpunt van het plan, dat tot eind december 2002 financieel werd gesteund door het Ministerie van vws, bestond uit training en voorlichting: het bespreekbaar maken van vrouwenbesnijdenis, vooral binnen de Somalische gemeenschap, en advies en scholing aan de reguliere gezondheidszorg. 'Die tweesporige aanpak werkt het beste', vindt Gerda Nienhuis. 'De Somalische gemeenschap ziet vrouwenbesnijdenis als haar thema. Wij zijn er voor de reguliere zorg en hebben vooral een preventieve taak. Over en weer kunnen we elkaar voeden. Met samenwerking zijn we veel slagvaardiger dan wanneer iedereen op z'n eigen eiland zit.' Sinds ruim twee jaar bestaat het Platform Aanpak Vrouwenbesnijdenis en de klankbordgroep, die twee keer per jaar bijeenkomt voor het uitwisselen van praktijkervaringen en het bespreken van nieuwe en lopende ontwikkelingen. Somalische 'sleutelfiguren' proberen in zes plaatsen landgenoten ervan te overtuigen dat ze moeten afzien van besnijdenis. Gerda Nienhuis: 'We willen ouders aanzetten tot nadenken, via een dialoog en niet belerend. Elke keer een impuls geven. Dat klinkt een beetje soft, maar in dit geval geloof ik daarin.' Daarnaast voeren studenten aan de vu in Amsterdam kleine onderzoeksprojecten uit, gekoppeld aan de activiteiten van Pharos en fsan. Diepgravend onderzoek kwam tot nu toe niet van de grond. Antropologe Anke van der Kwaak, docente aan de medische faculteit van de vu in Amsterdam, diende al vier onderzoeksvoorstellen in bij potentiële geldschieters. Tevergeefs. 'Het is ook onmogelijk om geldschieters er met harde gegevens van te overtuigen dat onderzoek noodzakelijk is; niemand weet immers hoe vaak het voorkomt in Nederland.'

Vrouwenbesnijdenis staat ook nog steeds niet standaard op het

curriculum van medische opleidingen. Toch bespeurt Gerda Nienhuis wel verbeteringen binnen de reguliere gezondheidszorg. 'Zorginstellingen zijn nu over hun eerste schrik heen en staan meer open voor deze ernstige en diepgaande problematiek. Doen we het goed? Wat kunnen we nog meer doen? Die vragen krijgen we steeds vaker. De reguliere zorg kan een belangrijke rol spelen in de preventie. Hoe deskundiger men is, hoe beter men de signalen opvangt. En als je weet wat de signalen zijn en openstaat voor de dialoog, hoor je ook de verhalen.'

Lange adem

Het uitbannen van vrouwenbesnijdenis is een kwestie van lange adem, verzuchten alle betrokkenen. Om die reden zijn continuïteit in en uitbreiding van preventie en voorlichting belangrijk. Dat klinkt ook door in een vervolgplan voor de komende vijf jaar, waarvoor nog subsidie wordt gezocht. Zahra Siad Naleie: 'Jongeren zijn onze toekomstige partners. Tijdens de conferentie in Ethiopië hebben we gezegd dat vrouwenbesnijdenis in 2015 de wereld uit moet zijn. Dat zullen we niet halen. Maar een belangrijke stap is: jongeren erbij betrekken. En religieuze leiders, die niet eenduidig zijn over vrouwenbesnijdenis. We zouden ook meer moeten samenwerken met organisaties in Somalië, zodat we bruggen kunnen slaan. Elke dag hoor ik geruchten: meisjes gaan naar Somalië om daar besneden te worden. Maar niemand controleert het ter plekke. Ik mis een centraal punt. We zijn al lid van het Europees Netwerk Vrouwenbesnijdenis en lid van het Inter African Committee, maar we moeten meer internationaal samenwerken.'

Tekst: Inge Ruigrok